

УДК 159.922.6

В. М. Майструк

Received: December 02, 2016

Revised: February 20, 2017

Accepted: March 12, 2017

КОНЦЕПТУАЛЬНА МАТРИЦЯ ПОНЯТТЯ САМОПРИЙНЯТТЯ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ

У статті відображено динаміку поняття *самоприйняття* в історії психології та сучасних психотерапевтичних практиках. Визначено теологічний, філософський і власне психологічний етапи розвитку цього поняття, дефініції поняття самоприйняття на основі теорії самоприйняття Л. Шепарда з уточненнями урахуваннями зарубіжний і вітчизняний досвід. Самоприйняття – складник психологічного благополуччя людини, яка ґрунтується на саморозумінні, реалістичному, хоча й суб'єктивному усвідомленні своїх сильних і слабких властивостей та рис. Самоприйняття значною мірою збігається з позитивним ставленням до себе як до унікальної індивідуальності, супроводжується гарним самопочуттям і є необхідним чинником психічного здоров'я. У клінічній психології самоприйняття – основа для різних психотерапевтичних практик і передбачає толерування себе в сукупності своїх позитивних і негативних сторін. Побудовано концептуальну матрицю поняття й визначено концептуальні межі з позиції різних наукових напрямів. З позиції християнства самоприйняття тлумачать як прощення, з позиції буддизму – як радикальне прийняття, з позиції реляційних фреймів як фрейми із сукупністю асоціативних зв'язків як основи для когніцій і емоцій, з позиції сучасних напрямів психології як узгодженість між я-ідеальним і я-реальним, спрямованість до себе, конгруентність та сформована особистісна ідентичність, ціннісне самоствавлення. На основі природи самоприйняття розвивається сучасна психотерапевтична практика самоприйняття й зобов'язання, яка охоплює розвиток в особистості всіх ядерних дефініцій.

Ключові слова: самоприйняття, конгруентність, ідентичність, спрямованість на себе, самоствавлення.

Maystruk V. M. Conceptual Matrix of the Term *Self-Accepting* in the History of Psychology Development. The development of the concept self-accepting in the history of psychology and counselling practice is highlighted in the article. The theological, philosophical and historic periods of the concept development are analyzed. The definition of the concept is suggested. It is based mostly on the Shepard's theory and developed considering modern psychological views. Self-accepting is treated as a component of mental wellbeing, based on the realistic however subjective attitude towards self as unique individuality with the weak and strong personal traits. The conceptual; matrix is suggested and the borders of the term are defined from different approaches. In the context of the Christianity the self-

accepting is treated as forgiveness, from Buddhism as radical accepting, in the modern psychological theories as personal identity, balance between ideal and real self, congruent, self-attitude and direction towards self. The self-accepting serves as a basis for the developing therapeutic practice ACT-acceptance and commitment which contains all definitions of the concept.

Key words: self-accepting, congruent, personal identity, self-attitude and direction towards self.

Майструк В. Н. Концептуальная матрица понятия *самопринятия* в истории развития психологии. В статье отображена динамика развития *самопринятия* в истории психологии и современных психотерапевтических практиках. Проанализированы теологический, философский, психологический этапы развития этого понятия. Предложено дефиницию *самопринятия* на основе теории самопринятия Л. Шепарда с учетом отечественного и зарубежного опыта. Самопринятие – это составляющая психологического благополучия человека, которая основывается на реалистическом, хотя и субъективном отношении личности к себе как уникальной индивидуальности, сопровождается хорошим самочувствием и психическим здоровьем. В клинической психологии *самопринятие* служит основой психотерапевтических практик и предусматривает терпимость к себе как носителю сильных и слабых сторон личности. Предложено концептуальную матрицу понятия *самопринятия* и определены его границы в контексте разных подходов. С позиции христианства *самопринятие* определяется как прощение, с позиции буддизма – как радикальное принятие, с позиции современных направлений психологии – как конгруэнтность, соотношение между *я-идеальным* и *я-реальным*, направленность на себя, ценностное самоотношение, сформированная личностная идентичность. На основе сущности понятия *самопринятия* стремительно развивается современная психотерапевтическая практика принятия и последовательности, которая охватывает все ядерные дефиниции этого понятия.

Ключевые слова: самопринятие, конгруэнтность, идентичность, направленность на себя, самоотношение.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поняття *самоприйняття* пройшло значний шлях свого становлення у філософії й історії психології, беручи початок у визначення сутності прийняття загалом. Результати аналізу філософської літератури засвідчують, що термін *прийняття* має різні трактування. Його етимологія містить значення акту прийняття чи отримання чогось за бажанням. Упродовж історії психології прийняття описували такими способами: а) неприв'язаність до об'єктів – прийняття об'єктів такими, якими вони є, і дати їм можливість бути такими, якими вони є, без контролю чи спроб їх утримати; б) неунікнення – відмова від утечі, коли немає фізичної загрози життю чи здоров'ю; в) безоцінне сприймання –

свідома відмова від оцінної категоризації досвіду й поділу об'єктів на «добрих» чи «поганих», «правильних» чи «хибних», акцент, радше, на описі зовнішніх подразників, аніж їхнє оцінювання; г) толерантність – здатність бути в теперішньому й приймати стимули, навіть коли вони небажані чи негативні; г) воля – надання вибору об'єктові спостереження.

У зв'язку із численністю підходів до визначення самоприйняття, його природи й сутності важливе визначення чітких поняттєвих меж цього терміна. **Мета дослідження** – теоретико-методологічний аналіз становлення концептуального поля поняття *самоприйняття* впродовж розвитку наукової думки й побудова його концептуальної матриці.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Є два головних історичних підходи до самоприйняття: теологічний і психологічний. Прикладом теологічного підходу може слугувати навчання терапії самоприйняття й розуміння через Господа, що гріх не применшує цінність людини. Інший приклад ґрунтується на понятті *радикальне прийняття* в буддизмі, що полягає в бажанні пережити й приймати все, що відбувається в поточний момент.

Дещо по-іншому *самоприйняття* розглядає у грецька філософія. Це поняття нерозривно пов'язано з евдемонією, яка описана в роботах багатьох грецьких філософів, але найбільш відомі ідеї Платона й Арістотеля. Учені вважають евдемонією найвищим благом, щастям, досконалістю, яку особистість може досягти впродовж життя відповідно до своєї природи. В Арістотеля евдемонізм полягає в реальних цілях і реальній діяльності людини, спрямованої на їх досягнення, а в Платона евдемонізм пов'язаний із трансцендентними ідеями. Незважаючи на різне розуміння досягнення досконалості, обидва вчених уважають, що її коренями є розум, ідеї, який допомагає людині визнати власні чесноти й жити відповідно до них. Саме евдемонізм грецьких філософів найчастіше пов'язують у сучасній психології з поняттями *психологічне благополуччя* та *якість життя* [7].

Особливу увагу самоприйняттю приділяє вітчизняний філософ Григорій Сковорода, філософія якого спрямована на пошук щастя й гарного життєвого шляху людини. Учений порівнює людину з маленьким мікрокосмом, який належить до великого макрокосму, що населений усім живим. Шлях наближення до макрокосму не можливий без пізнання людиною власного маленького світу. У цьому пізнання розум і серце співпрацюють разом, приводячи людину до щасливого існування у світі [1].

У сучасній філософії поняття *самоприйняття* ґрунтовно досліджують у теорії реляційних фреймів, яку розробив С. Хайес у контексті радикальної біхевіористської парадигми [8]. В основі теорії реляційних фреймів є принцип похідних стимульних відношень, які виникають не внаслідок прямого оперантного чи респондентного опосередкування, а за замовчуванням на основі асоціативних зв'язків між стимулами. Асоціативні зв'язки можуть бути різними: подібності, протилежності, переваги, належності. Отже, реляційні фрейми – це низка асоціативних зв'язків, які представляють інформацію між різними стимулами. У контексті теорії реляційних фреймів людське пізнання, мислення, мова ґрунтуються на таких асоціативних сітках.

Отож, *самоприйняття* ґрунтується на двох основних положеннях теорії реляційних фреймів: є безліч реляційних фреймів, породжуваних стимулами, які неможливо контролювати людською свідомістю; найкращий спосіб регулювати їх – це їх усвідомити і прийняти, установити їхню причину й активно споглядати.

У контексті самоприйняття, ці реляційні фрейми зіставляються зі ставленням до себе й образом *Я*. Відповідно до класичних уявлень У. Джеймса *Я* як об'єкт самопізнання містить чотири аспекти: духовне *Я*, матеріальне *Я*, соціальне *Я*, тілесне *Я* [7]. Отже, реляційні фрейми експліцитного й імпліцитного характеру в самоприйнятті будуть стосуватися цих чотирьох сфер.

Поняття *самоприйняття* широко представлене в різних напрямках психології: фрейдизмі, неофрейдизмі, персоналістичному напрямі, теорії соціально-когнітивного навчіння.

Самоприйняття в психоаналізі З. Фрейда представлено в положеннях про функціонування самосвідомості й взаємодію *ід*, *его* й *суперего*, яка часто суперечлива внаслідок зіткнення принципів задоволення, постійності й реальності. Самоприйняття особистості залежить від того, наскільки вдала домовленість між *его* й *суперего*, останнє з яких є моральним та соціальним цензором, що бере корені від ставлення батьків до дитини. Пізніше вчений ототожнював моральну й соціальну тривогу зі страхом смерті та побоюванням розплати за здійснені гріхи в минулому. Отже, важлива роль у самоприйнятті, за З. Фрейдом, належить батькам, здатним своїм ставленням до дитини змінізувати відстань від реального *Я* дитини й тим, ким би їй належало стати за вимогами *суперего* [3].

Одна з послідовниць З. Фрейда К. Хорні досліджувала поняття *самоприйняття* також крізь свідомість і самосвідомість. Учена вва-

жала центральним моментом самосвідомості умовні ілюзорні уявлення про себе. Таке «ідеальне Я» дає змогу людині почуватись у псевдо-небезпеці [4]. Отже К. Хорні розглядає самосвідомість людини через взаємодію «реального Я» й «ідеального Я». Самоприйняття особистості, як і її самосвідомість, формується на основі відносин з іншими людьми. Наприклад, щоб у дитини сформувався самоприйняття, їй потрібні любов і прийняття її батьками. Отже, учена, як і більшість психологів, вважає задоволення потреби в прив'язаності з раннього дитинства важливою умовою самоприйняття. Наслідуючи ідеї З. Фрейда, К. Хорні вважає, що самоприйняття можливе лише тоді, коли розрив між реальним й ідеальним (принципом реальності й постійності) уявленням стосовно себе в психіці людини мінімальне. Класифікуючи три групи людей відповідно до спрямованості до інших, проти інших та від інших, учена зіставила це з подібною спрямованістю на себе, випередивши значну кількість експериментальних досліджень, які це сьогодні доводять: позитивні кореляційні зв'язки самоприйняття з ефективною міжособовою взаємодією, що ґрунтується на безумовному прийнятті інших. Автор здійснює ґрунтовний віковий аналіз поступового знецінення дитиною себе такою якою вона є внаслідок критики з боку батьків та відсутності безумовного прийняття й наголошує важливу роль дитинства у формуванні адекватного самоприйняття.

Близько підійшов до розуміння поняття *самоприйняття* представник неофрейдизму Е. Еріксон. Основне поняття, розроблене Еріксоном, – це поняття *ідентичності*. Ідентичність означає ототожнення і прийняття себе як члена певного угруповання і спільноти. Згідно з Еріксоном, людина впродовж життя переживає низку психосоціальних криз. Психолог виокремлює вісім етапів розвитку ідентичності, на кожній із яких людина робить вибір між двома альтернативними фазами розв'язання вікових і ситуативних завдань розвитку. За Еріксоном, самоприйняття особистість може досягти внаслідок сприятливого вирішення кризи ідентичності, коли людина успішно розв'язує всі завдання кожного вікового періоду, що приводить до зростання в неї почуття самоідентичності й усвідомлення цінності власної індивідуальності [2]. На першій стадії дитина формує довіру до навоколишнього середовища, на другій – встановлює свої межі, формує автономність, на третій – дитина обирає між переважанням власної ініціативи й почуттям провини за здійснений вибір, на четвертій – формуються базові компетентності дитини. Цей період (6–11 років)

надзвичайно важливий у розвитку самоприйняття, адже дитина формує уявлення про себе як компетентного/некомпетентного, повноцінного/дефективного. Розв'язання завдань цього періоду значно впливає на наступне: у віці 11–20 років – формування власної ідентичності, пошуку відповідних груп, розділення з ними власних цінностей та інтересів. Ураховуючи багатогранність рольового репертуару, який виконує людина в цей період, усвідомлення якості виконання кожної ролі приводить до формування самоприйняття чи нейприйняття. Якщо відбувається останнє, – формується дифузна ідентичність: тьмяне уявлення особистості про своє місце в родині, групі, спільноті, суспільстві, що в результаті нівелює життєву перспективу. На наступній стадії особистість розв'язує психосоціальні завдання: формує міжособову взаємодію з найближчим оточенням, будує сімейні стосунки. Як зазначено вище, це значно детермінується типом ідентичності, яка сформувалася на попередньому етапі, а також самоприйняттям себе в різних соціальних середовищах. Наступна стадія – найдовша, це найпродуктивніший період людини, яка може досягти неповторності й індивідуальності за умови досягнення гарного балансу між вимогами середовища та прийняття себе. Остання стадія після 60 років – це є рефлексія свого життєвого шляху, яка завершується спокоєм і задоволенням унаслідок прийняття себе й інших або розчаруванням, якщо попередні завдання не були розв'язані. Отже, в теорії Е. Еріксона самоприйняття проходить чіткою лінією на всіх стадіях, набуваючи найяскравіших ознак на п'ятій стадії набуття ідентичності й розвиваючись до кінця життєвого шляху.

У необихевіоризмі питання, близькі до поняття *самоприйняття*, досліджував Альберт Бандура. У його теорії з поняттям *самоприйняття* пов'язане поняття *самоефективність* [5]. Концепція самоефективності належить до вміння людей усвідомлювати свої здібності, вибудовувати поведінку, яка відповідає специфічному завданню або ситуації. На думку А. Бандури, *самоефективність*, або усвідомлена здібність упоратися зі специфічними ситуаціями, впливає на декілька аспектів психосоціального функціонування. Те, як людина оцінює власну ефективність, визначає для неї розширення або обмеження можливості вибору діяльності, зусилля, які їй доведеться докласти для подолання перешкод і фрустрацій, наполегливість, із якою вона буде розв'язувати будь-яке завдання. Отже, самооцінка ефективності впливає на форми поведінки, мотивацію, вибудовуван-

ня поведінки й виникнення емоцій. Окрім поняття *самоефективність*, важливе переживання внутрішніх норм поведінки, які можуть спричинити прийняття чи покарання себе людиною. А. Бандура виводить таку покроковість нейприйняття й судження: проступок–внутрішній дискомфорт–покарання–полегшення. Часто такі покарання мають радикальний характер у вигляді самоушкодження чи постійного обвинувачення людиною себе в кожній ситуації. Окрім фізичного самоушкодження, можуть бути й психічні наслідки: депресія, апатія, знецінювання себе та втрата життєвої перспективи тощо. Водночас учений наголошує на тому, що таке покарання може приводити й до полегшення внутрішнього дискомфорту, оскільки часом воно пом'якшує відчуття провини й породжує схвалення від інших. На наш погляд, у цій теорії порушено питання про баланс між повним самоприйняттям і встановленням меж цього самоприйняття для того, щоб розвиватися й рухатися далі. Основоположники теорії прийняття і зобов'язання [8] наголошують, що істинне самоприйняття активне, а не пасивне споглядання себе, що дає змогу людині адекватно оцінювати свої можливості й здійснювати життєвий шлях.

Значна увага *самоприйняттю* приділена в роботах гуманістичного напрямку. Важлива ідея всіх праць персоналістичного напрямку полягає в тому, що здорова особистість завжди прагне до саморозвитку й самоактуалізації. При цьому самоприйняття визначається як важливий чинник цього процесу.

У гуманістичному підході К. Роджерса проблемі самоприйняття приділено багато уваги [7]. На його думку, *Я* означає процес, систему, яка за своєю природою, є динамічною. У своїх судженнях К. Роджерс значну увагу приділяє мінливості й гнучкості *Я*. Спираючися на поняття *мінливе Я*, К. Роджерс сформулював теорію про те, що люди з народження мають здатність (подібно до інстинктів) до особистісного розвитку.

Така тенденція для них природня та домінувальна. *Я* або «*Я*-концепція» – це розуміння людиною самої себе, яке ґрунтується на життєвому досвіді минулого, подій теперішнього часу та надій на майбутнє.

Одне з важливих понять теорії Роджерса, пов'язане зі самоприйняттям – конгруентність. Учений не розділяє людей на пристосованих або погано пристосованих, хворих чи здорових, нормальних чи ненормальних, замість цього він зазначає про можливість людини спри-

ймати свою реальну ситуацію. Роджерс уводить термін *конгруентність*, який означає точну відповідність між досвідом (те, що людина відчуває), комунікацією (те, яка вона повідомляє про свої почуття й переживання) та усвідомленням (те, що людина помічає). Конгруентність він розглядається як можливість адекватно сприймати й приймати власні комунікації, переживання та досвід [7]. Він опрацював й описав процес формування самоприйняття в дитини під впливом батьків, виокремив взаємозв'язок між самоприйняттям особистості й прийняттям інших, визначив роль самоприйняття для успішного спілкування в психотерапевтичній практиці. Подібно до того, як Е. Фром визначав потребу любові для себе, для любові до інших, К. Роджерс те ж саме довів і для самоприйняття.

А. Маслоу – ще один представник гуманістичного напрямку у психології, який також звертався до проблеми *самоприйняття*. Він вивчав вплив прийняття особистістю деяких своїх внутрішніх якостей та її взаємозв'язок з навколишнім світом. Це поняття розглядається в контексті біологічної аутентичності – ототожнення себе з природою, взаємозв'язку з нею, що є наслідком досягнення людиною пікових переживань різного характеру. А. Маслоу розглядав біологічний аспект самоприйняття. «Індивідуальна біологія людини поза сумнівом є невід'ємною частиною “Реального Я”. Бути собою, бути природним або спонтанним, бути аутентичним, відображати власну ідентичність – це все біологічні формулювання, оскільки вони являють собою власну конституціональну, темпераментальну, анатомічну, неврологічну, гормональну й інстинктивно-мотиваційну природу» [7].

Важливим внеском персонологів у розроблення поняття *самоприйняття* стало використання цього концепту в психотерапевтичній практиці. Потенціал людини стосовно самоприйняття можна розвинути впродовж терапії й навчання: експліцитне навчання, сократівські діалоги, безумовне позитивне трактування терапевта, майндфулнес (усвідомленість). Усі вони залучають той чи той підхід з акцентом на чомусь одному чи інтегрування декількох.

Серед сучасних зарубіжних психологів-дослідників самоприйняття існує згода щодо того, що самоприйняття повинно супроводжувати налаштованість індивіда до самовиправлення негативної поведінки, яка стає на заваді досягнення цілей (щастя, довге життя) та соціального добробуту, коли дії людини не лише не шкодять інтересам інших, а й допомагають добробуту всіх членів спільноти [7].

У вітчизняній літературі центральним поняттям до самоприйняття є поняття *самоствалення*. Започатковане ідеями культурно-історичної теорії, вважається що будь-яка зовнішня подія чи об'єкт буде впливати на особистість, якщо вона пропускатиметься через її індивідуальність. Пізніше ця ідея була про смислову сферу особистості [10]. Отже, будь-які події зовнішнього світу преломлюються крізь психіку особистості й крізь уявлення її про себе. Самоствалення – визначальний чинник ставлення до інших і до світу.

Отже, самоприйняття – це здорове ставлення до самого себе, яке допомагає людям об'єктивно оцінити всі їхні ефективні й неефективні сторони належним чином і прийняти їх неефективні й обмежені сторони як частину своєї особистості. Тому самоприйняття означає прийняття індивідом усіх його позитивних і негативних сторін. Самоприйняття – важливий індикатор психічного здоров'я.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати теоретичного аналізу дають змогу дійти висновків щодо визначення і природи самоприйняття в історії психологічної думки, у т. ч. її філософський період і визначити провідні поняття, за допомогою яких його описували (див. табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальна матриця поняття самоприйняття у науковій літературі

№ з/п	Напрями	Описове поняття	Визначення
1	Християнство	Всепощення	Полюби іншого, як самого себе
2	Буддизм	Радикальне прийняття	Приймай все, що відбувається в поточний момент
3	Теорія реляційних фреймів (Е. Наяс)	Реляційні фрейми	Неможливість контролю, лише активне споглядання і усвідомлення
4	Фройдизм, неофройдизм, гуманістичні теорії, небіхевіоризм	<i>Его</i> і <i>суперего</i> ; до себе, від себе й проти себе, повноцінність, ідентичність, ідентичність, конгруентність, самоефективність	Узгодженість між я-реальним та я-ідеальним
5	Вітчизняні теорії	Інтеріоризація, смислова пристрасність, самоствалення	Самоприйняття як частина самоствалення особистості

Результати дослідження дають змогу дійти **висновків** щодо дефініції поняття *самоприйняття* (яке переважно ґрунтується на теорії самоприйняття Л. Шепарда, водночас містить певні уточнення з урахуванням зарубіжного й вітчизняного досвіду) і яким ми будемо послуговуватися в подальшій роботі: *самоприйняття* – це складова частина психологічного благополуччя людини, яка ґрунтується на саморозумінні, реалістичному, хоча й суб'єктивному усвідомленні своїх сильних і слабких властивостей та рис. Самоприйняття значною мірою збігається з позитивним ставленням до себе як до унікальної індивідуальності, супроводжується гарним самопочуттям, необхідний чинник психічного здоров'я. У клінічній психології самоприйняття – основа для різних психотерапевтичних практик і передбачає толерування себе у сукупності своїх позитивних і негативних сторін. Оскільки в переважній більшості наукової літератури самоприйняття тлумачать як складник психологічного благополуччя, **перспективним** вважаємо дослідження самоприйняття як основи психологічного благополуччя.

Література

1. Глива Є. Вступ до психотерапії / Є. Глива. – Острог ; Київ : Острозька академія ; Кондор, 2004. – 530 с.
Gliva Ye. Vstup do psikhoterapii [Introduction to Psychotherapy]. / Ye. Gliva. – Ostroh ; Kyiv : Ostrozka akademiya ; Kondor, 2004. – 530 s.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М. : Флинта, 2006. – 342 с.
Erikson E. Identichnost: yunost i crisis [Youth i Crisis] / E. Erikson. – M. : Flinta, 2006. – 342 s.
3. Фрейд З. Я и Оно / З. Фрейд. – М. : МПО «МЕТТЭМ», 1990. – 56 с.
Freud Z. Ya i Ono [Ego and Super-ego] / Z. Freud. – M. : MPO "METTEM", 1990. – 56 s.
4. Хорни К. Невроз и личностный рост. Борьба за самоосуществление / К. Хорни. – СПб. : Вост.-европ. ин-т психоанализа и БСК, 1997. – 316 с.
Horni K. Nevroz i lichnostnyy rost. Borba za samoosushchestvleniye [Neurosis and Personal Growth. Struggle for Self-existence] / K. Horni. – SPb. : Vost.-yevrop. in-t psykhoanalisa, 1997. – 316 s.
5. Bandura A. Social cognitive theory of self-regulation. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50 / A. Bandura. – 1991. – P. 248–287.
6. Self-Acceptance in Buddhism and Psychotherapy / D. David, S. Lynn, J. Das, Lama Surya // The Strength of Self-Acceptance: Theory, Practice and Research, M. E. Bernard (ed.). – 2013. – P. 19–38.
7. Gould J. A. Classic Philisophical Questions / J. A. Gould. – Columbus : Bell and Howell Company, 1978. – 671 p.

8. Hayes S. C. Relational Frame Theory: A Post-Skinnerian account of human language and cognition / S. C. Hayes, D. Barnes-Holmes & B. Roche (eds.). – New York : Plenum Press, 2001. – 502 p.
9. Shepard L. A. Self-acceptance: The evaluative component of the self-concept construct / L. A. Shepard // American Educational Research Journal. – 1978. – № 16 (2). – P. 139–160.
10. Zasiékina L. Psycholinguistic reorganization of individual traumatic memory / L. Zasiékina // East European Journal of Psycholinguistics. – 2014. – Vol. 2. – P. 87–94.

УДК 37.03

Л. В. Засєкіна

Received: November 15, 2016

Revised: January 21, 2017

Accepted: February 10, 2017

ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті відображено результати теоретико-емпіричного дослідження культурного інтелекту юнаків у прикордонних регіонах України й Польщі. Запропоновано визначення культурного інтелекту як індивідуальній здатності ефективно взаємодіяти в полікультурному середовищі. Зіставлено зарубіжні моделі культурного інтелекту й авторську модель індивідуального інтелекту, у якій виділено соціокультурний рівень. Результати емпіричного дослідження метакогнітивного, когнітивного, мотиваційного й поведінкового компонентів культурного інтелекту юнаків засвідчує зв'язок білінгвізму, спеціалізації з іноземних мов у професійній підготовці, проживання в прикордонному регіоні з показниками культурного інтелекту. Результати зіставного аналізу показників різних компонентів культурного інтелекту юнаків, які проживають у прикордонних регіонах, і тих, хто мешкає в дистантних від кордону областях, за допомогою *t*-критерію Стьюдента, засвідчують, що є значущі відмінності в показниках метакогнітивного компонента й мотиваційного (у юнаків з прикордонних регіонів вони вищі). Отож, є відмінності лише в усвідомленні наявних знань про іншу культуру й потребу розширювати свої знання для ефективної взаємодії в полікультурному середовищі, а в реальній міжкультурній поведінці значущих відмінностей не виявлено. Інакше кажучи, культурний інтелект більшою мірою зосереджений у потенціальній, ніж активній зоні функціонування особистості. Також не виявлено значущого взаємозв'язку між наявністю зару-